

پست مدرنیسم و تعلیم و تربیت

تبیین ویژگی های برنامه درسی آموزشی عالی پست مدرنیسم
و نقد آن بر اساس آراء اندیشمندان اسلامی (با تاکید آراء طباطبایی)

منیژه مصطفی فرخانی

مسلم ناظر حسین آبادی

پست مدرنیسم و تعلیم و تربیت

مؤلفین: منیژه مصطفی فرخانی، مسلم ناظر حسین آبادی
ویرایش و امور فنی: انتشارات کتاب تربیت
ویراستار علمی: عفت نیکنام
نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۶
قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان
شمارگان: ۱۰۰۰
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۶۲۶۱-۸-۲

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۱	قدمه
۹	عمل این مدرنیزم؛ پست مدرنیزم و آموزش عالی
۱۰	مدرنیزم
۱۳	بانی معرفت شناسی مدرنیزم
۱۳	قل گرای:
۱۵	جربه گرایی
۱۵	ادیگرایی
۱۶	سان مداری
۱۷	یژگی برنامه درسی مدرنیزم
۲۰	ریخچه پست مدرنیزم
۲۱	یلسوفان بنیانگذار پست مدرنیزم
۲۲	بانی پست مدرنیزم:
۳۷	بریف و تاریخچه آموزش عالی

- ۴۱ اهداف کلان آموزش عالی در ایران
- ۴۲ کیفیت در آموزش عالی
- ۴۳ نامه ریزی درسی آموزش عالی
- ۴۴ بانی برنامه ریزی درسی در آموزش عالی
- ۴۶ شد دانش و برنامه درسی در آموزش عالی
- ۴۷ عمل دوم: بررسی و تبیین برنامه درسی آموزش عالی پست مدرنیسم
- ۴۸ بانی فلسفی پست مدرنیسم
- ۴۸ بانی هستی شناسی پستمدرنیسم
- ۴۹ نهانشناسی پستمدرنیسم
- ۵۰ بانی انسان شناسی پست مدرنیسم
- ۵۱ چیستی انسان
- ۵۲ انسان زمینی یا مابعدالطبیعی
- ۵۲ نظریه تکامل انسان داروین
- ۵۴ تمایل انسان به قدرت در مکتب نیچه
- ۵۴ انسان دارای خودهای متعدد

- ۵ عدم برخورداری انسان از جوهر قبلی
- ۶ انسان موجودی تاریخی
- ۵۶ ریخچه معرفت شناسی
- ۵۸ معنای لغوی معرفت شناسی
- ۵۹ مبانی معرفت شناسی پست مدرنیستها
- ۶۰ زش شناسی
- ۶۱ مبانی ارزش شناسی پست مدرنیسم
- ۶۲ فقدان جهتگیری ارزشی در پست مدرنیسم
- ۶۳ نسبیت اخلاقی در پست مدرنیسم
- ۶۴ هنر و زیبایی شناسی پست مدرنیسم
- ۶۵ بداف تربیت اجتماعی پست مدرنیسم در دوره دانشگاه
- ۶۶ بانی فلسفی برنامه درسی
- ۶۷ نامه ریزی درسی آموزش عالی پست مدرنیسم
- ۷۰ نامه درسی آموزش عالی پست مدرنیسم
- ۷۲ نقش جدید دانشگاه ها در دوران پست مدرن

- ۷۳ جایگاه هدف در برنامه درسی
- ۷۴ هدف در برنامه درسی آموزش عالی پست مدرنیسم
- ۷۵ ویژگی اهداف برنامه درسی در آموزش عالی پست مدرنیسم
- ۷۵ ارتباط اهداف با شرایط موجود
- ۷۶ ممنوعیت بودن اهداف
- ۷۶ محدود کننده بودن اهداف
- ۷۸ اهداف برنامه درسی در آموزش عالی پست مدرنیسم
- ۷۸ تربیت شهروندان انتقادی
- ۷۹ بررسی تفاوت ها
- ۸۰ مطالعات فرهنگی
- ۸۰ انتخاب و سازماندهی محتوا در برنامه درسی
- ۸۱ ارتباط عمودی و افقی محتوا
- ۸۲ مرئی محتوا در برنامه درسی
- ۸۲ ویژگی های محتوای برنامه درسی آموزش عالی پست مدرنیسم
- ۸۷ فرو ریختن دیوارهای کلاس درس در آموزش عالی پست مدرنیسم

- ۸۸ موضوع های درسی در آموزش عالی پست مدرنیسم
- ۹۰ انتخاب روش ها و فعالیتهای آموزشی
- ۹۱ وشیهای تدریس در برنامه درسی آموزش عالی پستمدرنیسم
- ۹۲ ساختن شکنی
- ۹۳ روش علمی دانش
- ۹۴ تاکید بر گفتمان زنده دانش
- ۹۵ روش مشارکتی
- ۹۵ روش انتقادی
- ۹۷ زشیایی در برنامه درسی آموزش عالی پست مدرنیسم
- عمل سوم: نقد و ارزیابی میانی فلسفی پست مدرنیسم و برنامه درسی آموزش
- ۱۰۰ الی پست مدرنیسم
- ۱۰۲ نالیسم اسلامی
- ۱۰۲ شنایی با علامه طباطبائی(ره)
- ۱۰۹ ند میانی فلسفی پست مدرنیسم
- ۱۰۹ -نقد از منظر علامه بر هستی شناسی پست مدرنیسم
- ۱۱۲ -نقد از منظر علامه بر انسان شناسی پست مدرنیسم

- ۱۱۴ نقد از منظر علامه بر قدرت طلبی انسان در پست مدرنیسم
- ۱۲۰ نقد از منظر علامه بر نگرش روح آدمی در پست مدرنیسم
- ۱۲۲ نقد از منظر علامه بر وجوه تاریخی انسان در پست مدرنیسم
- ۱۲۵ نقد از منظر علامه بر نگرش غیر فطری انسان در پست مدرنیسم
- ۱۲۶ نقد از منظر علامه بر وجود خودهای متعدد در پست مدرنیسم
- ۱۲۷ نقد از منظر علامه بر نظریه تکامل انسان داروین
- ۱۳۱ نقد از منظر علامه بر معرفت‌شناسی پست مدرنیسم
- ۱۳۴ ضرورت توجه به معرفت‌وحشی در اسلام
- ۱۳۶ نقد از منظر علامه بر معرفت‌مرفعی پست مدرنیسم
- ۱۳۸ نقد از منظر علامه بر ارزش شناختی پست مدرنیسم
- ۱۳۹ نقد از منظر علامه بر نسبیت‌گرایی اخلاقی پست مدرنیسم
- ۱۴۱ نقد از منظر علامه بر نسبیت ارزش‌های پست مدرنیسم
- ۱۴۴ نقد از منظر علامه بر برنامه درسی آموزش عالی پست مدرنیسم
- ۱۵۲ نقد از منظر علامه بر اهداف برنامه درسی آموزش عالی پست مدرنیسم
- ۱۶۶ نقد از منظر علامه بر محتوای برنامه درسی آموزش عالی پست مدرنیسم

- ۱۷۴ نقد از منظر علامه بر روش های تدریس در آموزش عالی پست مدرنیسم
- ۱۷۵ - روش تفکر انتقادی
- ۱۷۹ - روش دانش عملی در تدریس
- ۱۸۰ - روش گفتمان
- ۱۸۲ - روش مشارکتی
- ۱۸۴ - روش ساخت شکلی
- ۱۸۶ ند از منظر علامه بر ارزیابی برنامه درسی آموزش عالی پست مدرنیسم
- ۱۹۰ منابع و مآخذ
- ۲۰۴ بیان نامه ها

صاحب نظران و اندیشمندان تعلیم و تربیت، برنامه درسی را مهمترین عنصر تشکیل دهنده ی نظام های آموزشی می دانند این حوزه یکی از جوان ترین حوزه های معرفت بشری محسوب می شود که در عرصه ها و قلمرو های مختلف آن چنان پرشتاب در حال فزونی و تحول است که تعیین مرزها و حدود و ثغور برای آن امر دشوار و حتی غیر ممکن است (فتحی واجارگاه، ۱۳۸۴).

با توجه به این که طرح دستگاه های پست مدرن توسط صاحب نظران این مکتب فلسفی و اندیشه ای، انکارکاران موسسات تعلیم و تربیت چه در سطوح پایین (آموزش و پرورش)^۱ و چه در سطوح بالا (آموزش عالی)^۲ را به سوی استفاده از دستگاه های پست مدرن کشانده است و با توجه به این که تاثیر پذیری از این رویکرد ها می تواند آموزش عالی را در سایر کشورها و احیاناً آموزش عالی کشور ما را نیز تا حدودی دچار تحول کند و این تحولات می

^۱ Education

^۲ Higher Education

توانند برنامه درسی دانشگاه ها را نیز تا حدودی متاثر نمایند و آن ها را دستخوش تغییر کنند، لذا در صدد هستیم که به بررسی و تحلیل نقادانه ی برنامه درسی آموزش عالی پست مدرنیسم بر مبنای آرای اندیشمندان اسلامی از جمله علامه طباطبائی بپردازیم تا اطمینان و بروز جنبه های منفی آن در برنامه درسی دانشگاه ها پیشگیری نموده و آحاد از جنبه های مثبت آن استفاده نماییم یا به عبارت دیگر مکان استفاده از فرصت های آن را فراهم آورده و از تهدید های آن بزرگواریم.

برنامه های درسی آئینه ی تمام نمای مقاصد نظام های آموزشی است. اهداف، ایده های فلسفی و تعانی به مکتب تربیتی خاص، چارچوب تدوین تجارب یادگیری و بالاخره انتظار نهایی از محصول نظام آموزشی در منشور برنامه های درسی منعکس می یابد. از این رو می توان گفت که نظام های آموزشی بر محور برنامه های درسی می چرخند. چرخه ی نظام های آموزشی بدون یک نظام آموزش عالی تکامل نخواهد یافت. در حوزه ی آموزش عالی چنانچه برنامه ریزی درسی به شایستگی و علمی و منطقی صورت گیرد، می تواند در حل مسائل بخش های مختلف کشور راهگشا باشد.

تعریف استاندارد از برنامه درسی آموزش عالی^۱ وجود ندارد و همچنین برنامه درسی دانشگاهی واحدی وجود ندارد، حتی در درون موسساتی که برنامه درسی تجویز شده دارند. با این وجود برخی از صاحب نظران برنامه درسی به ارائه نظراتی در مورد برنامه درسی در آموزش عالی پرداخته اند که به برخی از آنها اشاره می شود. رادلف^۲؛ (۱۹۹۱) در تعبیری برنامه درسی را میدان جنگی در قلب آموزش معرفی کرده است. پیترز^۳؛ (۱۹۹۴) خاطر نشان می سازد که نوافقت اندکی بین استادان، دانشجویان و سازمان های مربوطه درباره ی آنچه که باید به دانشجویان آموخته شود وجود دارد. برنامه درسی مسیر، ر نشان می دهد که اگر دانشجویان به کمک اساتید خود آن مسیر را به درستی طی کنند، با موفقیت به پایان راه که در واقع، همان تحقق انتظارات و هدف های آموزشی است خواهند رسید (دانا، ۱۳۸۷). برنامه درسی، جوهره هر نوع آموزشی است که در ترکیب با روش های موثر تدریس، کارآمدی و اثربخشی نظام آموزشی را تنظیم می کند. از این رو به دختار بهینه نظام درسی و انتخاب و سازماندهی محتوا از جمله دل مشغولی

---

^۱ Higher Education Curriculum

^۲ Radlef

^۳ piterz

های سیاستگذاران نظام آموزشی بوده است. این مهم در آموزش عالی اهمیتی مضاف می یابد. زیرا برنامه درسی در آموزش عالی ابزار علمی و اجتماعی نیرومندی است که ضمن ترسیم چگونگی و حدود انتقال دانش و مهارت ها تجربه ی وسیع علمی برای دانشجویان محسوب می شود (فتحی و مومنی، ۱۳۸۷).

یکی از موضوعات مهم در برنامه ریزی درسی، اهمیت نوسازی و تجدید نظر در برنامه های درسی و هماهنگ نمودن اهداف^۱، محتوا^۲ و روشهای تدریس^۳ با شرایط در حال تغییر و نامطمئن است (ساربا، ۱۹۹۴). به عبارت دیگر هر برنامه درسی در آموزش عالی باید مطابق با واقعیت ها، نیازها، تحولات و نیز از جامعیت لازم برخوردار باشد، تا از آن طریق رشد قابلیت ها و مهارت ها در دانشجویان مورد توجه قرار گیرد که بتوان آن را در دنیای کنونی هم از بعد فردی، و هم اجتماعی، به عنوان برهنه داده های موثر آموزش عالی محسوب نمود، به طوری که دارای مهارت ها و دانش های ضروری برای ایفای نقش در دنیای پیچیده امروز بوده و بتوان رویارویی با ساختارهای متغیر آن را داشته باشد (عارفی، ۱۳۸۴).

---

^۱ Goals

^۲ Content

^۳ Teaching methods

تدوین برنامه درسی باید فرآیندی مستمر باشد. تدوین برنامه درسی، در عمل می تواند با هر یک از عناصر به هم پیوسته ذکر شده، شروع شود (نصر و همکاران، ۱۳۸۶).

رایج ترین دیدگاه در این زمینه، سند برنامه درسی یا یک برنامه خاص را در بردارنده تصمیم در خصوص چهار عنصر اهداف، محتوا، روش تدریس و ارزشیابی^۱ قلمداد می کند (عارفی و همکاران، ۱۳۸۷). این برنامه درسی دانشگاه ها نیز دارای این چهار عنصر اصلی است.

هیچ فعالیتی در آموزش، عالی انجام نمی شود مگر اینکه هدفمند باشد. این آرمان ها و هدف های آموزش عالی، معیار هایی هستند برای انتخاب دروس، مسوای آن ها، تنظیم روش های آموزش، تهیه آزمون و وسایل ارزشیابی. در حقیقت، کلیه قسمت های مختلف برنامه درسی، وسایل رساننده مقاصد آموزش عالی هستند. از این رو، برای مطالعه ی برنامه های درسی به طور منظم و آگاهانه، ابتدا باید اطمینان حاصل شود که هدف های آموزش عالی تعیین و مشخص شده است (پورظهیر، ۱۳۸۰). داشتن اهداف صریح و روشن، یکی از ابعاد بنیادی برنامه ریزی درسی

---

^۱ Evaluation

است، اهداف راهنمای مدرسان و دانشجویان هستند، اما نباید آن قدر انعطاف ناپذیر باشند که مانعی برای پویایی دانشجویان که لازمه ی آموزش عالی است گردند (نصر و همکاران، ۱۳۸۶).

اصطلاح محتوای برنامه درسی نه تنها به قسمت ها و قطعه های برنامه یافته ای که به گونه ای منظم یک رشته علمی را تشکیل می دهد اطلاق می شود، بلکه شامل وقایع و پدیده هایی که به نحوی با رشته های مختلف علمی ارتباط دارند نیز هست (مشایخ، ۱۳۸۰).

بنابراین توجه به محتوای درسی در آموزش عالی از حیث نحوه ی گزینش و سازماندهی محتوا اوری مهم می باشد و برنامه ریزان آموزش عالی باید در صدد رنگری مستمر دروس دانشگاهی باشند.

انتخاب روش های یاددهی- یادگیری مناسب، جزو فرایند برنامه ریزی درسی، محسوب می شود و اتخاذ تصمیم در این مورد باید قبل از تهیه و تولید مواد آموزشی انجام گیرد؛ انوار فعالیت های پیشنهادی برای یادگیری دانشجویان (تجارب یادگیری)، شیوه انتقال اطلاعات، انتخاب و یا حذف مطالبی خاص، توالی فعالیت ها، حجم مطالب و میزان سازماندهی آنها و غیره کاملاً تحت تأثیر

فلسفه آموزشی برنامه ریزان درسی و روش های یاددهی - یادگیری و ارزشیابی است (مشایخ، ۱۳۸۰). انتخاب روش های یاد دهی و یادگیری نیز در آموزش عالی برای انتقال اطلاعات و مهارت ها حائز اهمیت می باشد.

روش تدریس نیز دانشجویان را تشویق و حمایت می کند تا انجام فعالیت ها را برای به دست آوردن درک و فهم لازم عهده دار شوند. وظایف ارزیابی، آنچه را که مورد دانشجویان نیاز دانشجویان است، به آنها گوشزد می کند و نشان می دهد که آیا اهداف تحقق یافته اند یا خیر.

تدوین برنامه درسی باید فرآیندی مستمر باشد. تدوین برنامه درسی، در عمل می تواند با هر یک از عناصر به هم پیوسته ذکر شده، شروع شود (نصرو همکاران، ۱۳۸۶).

برنامه های درسی ابزار علمی و اجتماعی پیرمندی است که ضمن ترسیم چگونگی و حدود انتقال دانش و مهارت ها وسیله ی علمی برای دانشجویان محسوب می شود. در دید کلان برنامه درسی هر موسسه آموزشی بیانگر فلسفه و هدف های تربیتی یا به عبارتی سیاست های علمی آن موسسه است (سرمد، ۱۳۷۶).

اساساً پست مدرنیسم، مجموعه پیچیده و متنوعی از اندیشه‌ها، آرا و نظریه‌هایی است که در اواخر دهه شصت میلادی قرن بیستم ظهور کرد و هنوز در حال تحول و پویایی است (شمشیری، بی تا). از جمله نظریه‌پردازان و متفکران پست مدرنیسم که عمدتاً فرانسوی هستند، می‌توان از این چهره‌هایی مثل ژان فرانسوا لئونار^۱، میشل فوکو^۲، ژان بودریار^۳، ژاک دریدا^۴، ژیل دلوژ^۵، چالز جنکز^۶، ژاک لاکان^۷ و اهب حسن^۸ نام برد. البته "نیچه"^۹، "هایدگر"^{۱۰}، "زویگ"^{۱۱} و "هوسرل"^{۱۲} نیز به عنوان نیاکان پست مدرنیسم به شمار می‌روند؛ که نظریات و دیدگاه‌های آن‌ها تأثیر بسیاری در ظهور پست مدرنیسم داشته‌اند.

¹ Jean-Francois Lyotard

² Michel Foucault

³ Jean Baudrillard

⁴ Jacques Derrida

⁵ Gilles Deleuze

⁶ Charles Jencks

⁷ Jacques Lacan

⁸ Ahab Hassan

⁹ Nietzsche

¹⁰ Heidegger

¹¹ Freud

¹² Husserl